

KÖY MERKEZLİ TARIMSAL ÜRETİME DESTEK PROJESİ'NİN (KÖY-MER) TARIMSAL YAYIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ *

Umut Kenan KARA¹, Yaşar AKTAŞ¹, Fatma ÖCAL KARA¹

ÖZET

Araştırmada, Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'ni (KÖY-MER), Şanlıurfa İli'nde Tarımsal Yayım açısından hem danışmanlar, hem de üreticiler açısından çözümleyerek, soruna yönelik öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, görevli 15 tarım danışmanı ve 4 köydeki toplam 58 üretici ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Proje, yayım çalışmalarının görel de olsa eksikliklerinin giderilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında olumlu görünmekte, ancak proje uygulama aşamasından önce gerekli altyapı eksikliklerinin giderilmemesi, ilk yıllarda başarısını gösterememesine neden olmuştur. Ayrıca, tarım danışmanlarının üreticiler ile birlikte özdeş toplumsal-ekinsel ortamda yaşamaları, üreticilerin sorunlarını iletmede ve çözüm bulmadaki sıkıntılarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylelikle üreticilerin kırsal alanda tarımsal bilgi kaynakları arasına yeni bir kaynak eklenmiştir. Danışmanların etkili bir tarımsal yayım çalışması gerçekleştirebilmesi için yeni bir model ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'ni (KÖY-MER), Tarım Danışmanı, Tarımsal Yayım, Şanlıurfa

Evaluation From Point of View of Agricultural Extension of Project For Support to Village Focused Agricultural Production: Case of Sanliurfa

ABSTRACT

In this research it was aimed to develop suggestions towards the problem by analyzing the *Support Project of Rural Area Oriented Agricultural Production* at both levels of consultants and producers. In this context a survey study was conducted involving 15 agricultural consultants and 58 producers from 4 villages. The project assumed a prominent role in eliminating the relative shortcomings of extension services. Even though it appears to be useful through this perspective, infrastructural defaults caused the project not be successful in the beginning years. Besides, the coexistence of consultants and producers in the very same socio-cultural environment helped eliminate greatly the difficulty faced by producers in transmitting and mitigating their problems. Thus producers' rural area information sources gained one more element. A new model was developed for consultants to conduct an influential extension work.

Keywords: Project for support to village focused agricultural production, Agricultural extension, Agricultural consultancy

1.GİRİŞ ve KAPSAM

Tarımın en önemli işlevi beslenmedir. Beslenmenin yanında sanayiye ham madde sağlama, Gayri Safi Milli Hasıla'ya katkı ve istihdam yaratma gibi işlevleri de bulunmaktadır. Yıllık ortalama % 2.2 oranında artan nüfusa karşılık bitkisel ve hayvansal üretimde artış, nüfus artış oranını karşılayamamaktadır (Anonim, 2004). Bunun nedenlerinin başında, birim alandan alınan ürün miktarının yani verimin düşük olması gelmektedir. Verimin düşük olmasının en büyük nedeni ise, üreticilerin görel geleneksel yöntemlerle üretim yapması, teknolojik gelişmelerden yararlanamaması ya da başka bir deyişle bu olanakları kullanmaya bilgi düzeyinin, daha da önemlisi maddi olanaklarının yetersizliğidir. Bu eksikliği gidermenin en iyi yollarından biri tarımsal yayım çalışmasını verimli ve etkili bir biçimde yürütmektir.

Ülkenin beslenme gereksinimi gibi önemli bir

işlevi sağlayan üreticilerin bilgi kaynaklarını; kendi deneyimleri, akrabaları, komşuları, tarımsal girdi satıcıları, yaymanlar, danışmanlık şirketleri, üretici örgütleri oluşturmaktadır. Güncel bir tarımsal sorunla karşılaştığında yaymanlara ulaşmada zorluk çekmektedirler. Çünkü yaymanlar genellikle kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Yayım anlayış ve uygulamasının bir sonucu olan kaynak sorunları nedeniyle her köye yetişememektedir. KÖY-MER ile tarımsal üreticilerin bilgi kaynakları arasına yeni bir kaynak daha eklenmiştir. Böylece üretici, danışmana kolaylıkla ulaşabilecektir.

Proje, üreticilerin yerinde bilgilendirilmesini sağlayarak, yeni tarım teknikleri ve teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırmak, tarımsal girdilerin doğru kullanımını sağlamak, bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunmak ve kırsal kesimde yaşayanların gelir seviyesini yükseltmek amacıyla; 01.01.2004'de Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB) tarafından uygulamaya konulmuştur (Anonim, 2004).

¹ Çalışma, Yüksek Lisans tezi olup, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Komisyonu tarafından 2006-2007 yılları arasında desteklenmiştir
¹ Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Osmanbey Yerleşkesi, ŞANLIURFA

Ceylan ve diğ. (2005) bu projeyi “özel (serbest) tarımsal danışmanlık” dizgesinin, Türkiye'de gelecek yıllarda uygulanabilirliği açısından önemli bir adım olarak görürken, Gökçe (2004) ise, KÖY-MER Projesi'nin temel düşüncesinin yıllardan beri tarım kesiminde tartışılan, güncelliğini yitirmeyen bir konu olduğuna işaret etmektedir.

Bu proje, şimdiki değin yapılmış yayım çalışmalarından ayırıcı üç özellik taşımaktadır: Birincisi, danışmanların üreticiler ile beraber yaşamaları, orada görevlerini yerine getirmesidir. Ayrıca bayan danışmanlar köy ortamında yaşayarak, çalışarak tarımsal yayım alanında bir ilk gerçekleştirmiştir. İkincisi, yayım hizmeti alan üreticilerin görece de olsa, danışmanın ücretine bir katkının öngörülmesi ve yayım hizmetinin özelleştirilmesinde ilk adım olmasıdır. Üçüncüsü ise, işsiz olan ziraat mühendisi ve veteriner hekimlere istihdam yaratmasıdır.

Bütün bu ayırıcı özellikler ve bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz olması ve özellikle Şanlıurfa İli'nde bu konuda kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olması araştırmanın gerekçesini oluşturmuştur.

Araştırmanın ana amacı: Projeyi “*Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli*” temelinde hem danışmanlar, hem de üreticiler açısından çözümlenerek, soruna yönelik öneriler geliştirmektir. Ayrıca projeden ildeki tarımsal üreticilerin yararlanma durumunu çözümlenerek, projenin özel tarım danışmanlığı sistemine geçişte ne tür katkıları olduğunu araştırmak, projedeki temel sorunları üreticiler ve danışmanlar açısından ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın ana varsayımları ise, aşağıdaki gibi sıralanabilir:

-KÖY-MER, Türkiye'deki yayım çalışmalarının görece de olsa eksikliklerinin giderilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında olumlu görünmektedir. Ancak proje uygulama aşamasından önce gerekli altyapı eksikliklerinin giderilmemesi projenin ilk yıllarda başarısını gösterememesine neden olmuştur.

-Tarım danışmanlarının üreticiler ile birlikte özdeş toplumsal ekinsel ortamda yaşamaları, üreticilerin sorunlarını iletmede ve çözüm bulmadaki sıkıntılarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

2. KURAMSAL TEMEL

Araştırmaya bir yol göstermesi, bir bakış açısı oluşturması açısından, kısaca Tarımsal Yayım anlayışına ve Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli'ne yer verilmiştir.

Bu model, Aktaş 2005'ten alınarak KÖY-MER projesi ile bağlantılı bir biçimde aşağıda kısaca açıklanmıştır. Böylelikle, araştırma bulguları ve sonuçları her iki dizge için sınıflandırılarak, birbirinden kopuk değil, tersine bir bütün içinde incelenecektir. Bu model açıklanmadan önce kısaca “Tarımsal Yayım” anlayışına yer verilmiştir.ⁱ

Aktaş (2005), bilimsel kaynaklarda ve TKB'nin uygulamada, üretici insanı eğitilecek bir nesne olarak gördüğünü saptamaktadır. Aktaş sürdürerek, insanı bir nesne yerine, düşünen, sorgulayan, usunu kullanan, etkileşim özelliği olan ve birlikte çalışabilecek bir özne olarak algılanmasının gereğinin altını çizmekte ve tarımsal yayım çalışmasının, üretici insan için değil, tam tersine üretici insanla birlikte gerçekleştirilen bilinçli ve planlı bir eylem olduğunu belirtmektedir.

Aktaş (2007), Türkiye'de bilinen Tarımsal Yayım anlayışını aşağıdaki gibi bir açılımla şöyle dillendirmektedir: “Tarımsal Yayım anlayışının ve eyleminin odağında insan vardır. Ancak insan ögesi bir yanda üreticinin kendisini, diğer yanda yaymanı kapsamaktadır. Bu iki insan kümesi, tarımsal yayım sürecinin odağını oluşturmaktadır. Tarımsal yayım örgütü ve yayman, kendini ve çalışmalarını buna göre düzenlemelidir. Yayman, üreticinin davranışını değiştirmek için onu güdüleyerek bir girişimci gibi etkinleşmesine ortam sağlayarak onun gerekli iş, işlem ve davranışları hayata geçirmesini kolaylaştırmalıdır. Bu anlamda, tarımsal yayım çalışması ile üreticinin toplum ve ekonomik yaşamla bütünleşmesine katkı sağlayabilecektir.”

Üzerinde durması gerekli en önemli noktalardan birisi de üretici adına sorunu çözmek değil, ona bu sorunun çözümünde kılavuzluk etmektir. Aktaş (2005) bu konuda şöyle bir görüş geliştirmiştir: “Üreticiye verilecek destek, maddi ve teknik yardımdan çok anlaksal (fikirsel+zihinsel) bir yardım biçiminde olmalıdır. Anlaksal yardım ne demektir? Anlaksal yardım; yaymanın, üretici ile onun varolan güncel sorunu üzerinde görüş alışverişi yaparak, çözüm için üreticiye seçenekler göstererek güdülenmesi biçiminde anlaşılabilir. Bir başka deyişle yayman, üreticinin sorununu çözüm yöntemini öğrenip uygulayacağı anlaksal ortamı yaratmalı ya da oraya ulaşmasını kolaylaştırmalıdır. Buna da bir anlamda insan kaynağını geliştirmek de denebilir.” Bu bağlamda, danışmanların bu anlayışın bilincinde olmasının gerekliliğini söylemek kaçınılmazdır.

Tarımsal Yayım anlayışını açıklayıcı bu öz, kısa bilgilerden sonra aşağıda araştırmada yararlanılan modele ilişkin bilgiler kısaca verilmiştir.

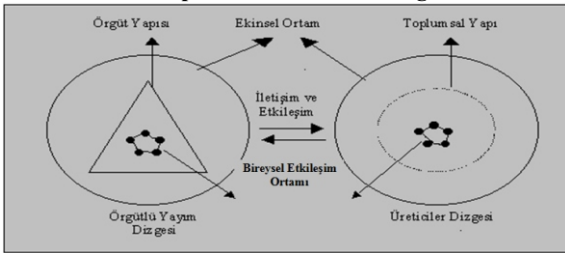
Albrecht (1969), geliştirdiği Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli'ne göre, üretici ve örgüt dizgesi olmak üzere iki dizge vardır (Çizim 1). Örgüt dizgesi, tarımsal yayım çalışmasını gerçekleştiren kuruluştur. Üretici dizgesi ise tarımsal üreticinin ya da üreticilerin kendisinin ve ailesinin bulunduğu toplumsal bir yapı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, Aktaş (1977) tarafından eklenen toplumsal ekonomik dizge olarak üçüncü bir dizge bulunmaktadır. Bu dizge ise, örgüt ve üretici dizgesini içinde barındırır. Her ülkeye, her bölgeye göre değişen bir özelliği vardır.

Aktaş (2005)'e göre, “Bireysel etkileşim ortamını, üretici için ailesi, yakın çevresi, aşiret üyeleri, köy toplumu, köyün ileri gelenleri ile olan

iletişim ve ilişkileri oluşturur. Yayman için de özdeş durum söz konusudur. Ek olarak yayman, diğer örgüt üyeleri ile resmi olmayan bir iletişim ve ilişki içindedir. Bu öğelerin kendi arasındaki düzenli ilişki biçimi ise örgüt yapısını oluşturur. Üreticinin içinde yaşadığı köy ortamı ise, toplumsal yapıdır. Bu yapıdan üretici hem etkilenir, hem de bu yapıda bulunan diğer bireyleri etkileyebilir.”

“Ekinel ortam, her iki dizge için ayırım göstermektedir. Yayman için ise kentli ve modern olma özelliği belirgindir. Bu ortam, yayman ve üretici arasındaki uyumsuzlukların ana kaynağıdır. Bu modelde gerek yayman, gerekse üretici farklı bir çevreye sahiptir. Her bireyin kendi çevresi içinde bir anlamı vardır. Çevre ile birey arasında sürekli bir etkileşim vardır. Birey ve çevre ilişkisi, her iki dizge için de geçerlidir. Bu iki dizge etkileşim ile birbirine bağlıdır. Ancak bu etkileşimin çok yoğun olduğu söylenemez. Her birinin bağlı bulunduğu toplumsal dizgede diğer üyelerin bulunduğu, bu üyelerle olan etkileşimin, yayman ile üretici arasındaki etkileşimden daha sık ve yoğun olduğu varsayılmaktadır.”

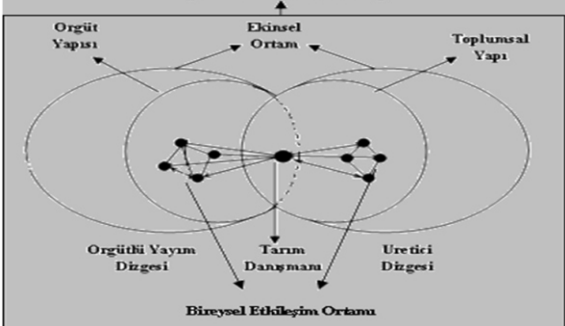
Toplumsal Ekonomik Dizge

Çizim 1: Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli

Yukarıda kısaca sunulan modelden farklı olarak, KÖY-MER Projesi ile birlikte üretici dizgesi ile örgütlü yayım dizgesi, önemli oranda özdeş toplumsal-ekinsel ortamı paylaşmaktadır. Projenin başlangıcındaki ereklerinden biri de, üretici dizgesi içerisinde yaşayan, o bölgenin ekinsel özelliklerini bilen ve yine o bölgede okumuş ziraat mühendislerini göreve getirmektir. Bu durumda, üretici dizgesi ile örgütlü yayım dizgesi arasındaki ilişki biçimi değişmektedir. Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli de, bu projeye göre değiştirilerek yeni bir model oluşturulmuştur. Bu model, Çizim 2'de gösterilmiştir.

Toplumsal Ekonomik Dizge

Çizim 2: İki dizge arasındaki örtüşme

Çizimden de anlaşıldığı üzere, danışman üretici ile, üretici de danışman ile yoğun bir iletişim ve etkileşim içerisindedir. Önceki çizimde bireysel etkileşim ortamı üretici ve yayman için farklılık gösterirken, bu proje ile bu durum iç içe geçmiştir. Bu örtüşmenin sağlanabilmesi için kimi koşulların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunlar danışmanın Arapça, Kürtçe dilini konuşma özelliği, cinsiyeti, uzmanlık alanı, iletişim yeteneği, hizmet içi eğitim (HİE) ve katılımcılık özelliğidir.

Böylelikle, üretici tarımda oluşan yenilikleri öğrenmede gecikmeyecek, kulaktan dolma uygulamalar yapmayacak, herhangi bir sorunla karşılaştığında her zaman ulaşabileceği tarım danışmanına başvurabilecektir. Özetle, tarım danışmanı kendisinin yardım edebileceği durumlarda üreticinin müdahalede geç kalmasını engelleyecek, yardım edemeyeceği durumda ise Tarım İl ve İlçe Müdürlüğü ile üretici arasında bir köprü görevi görebilecektir.

Diğer önemli bir konu da kadınların danışmandan yararlanma durumudur. Öcal Kara ve Aktaş (2007) tarafından yine Şanlıurfa İli'nde yapılan bir araştırmada, kadınların tarımsal üretimin hemen her aşamasına katılmasına karşın, tarımsal yayım çalışmalarından yeterince yararlanmadığını vurgulamaktadır. İlde süregelen aşiret yapısı nedeniyle, kadınlar için de kendi yörelerinden bir danışman olması tarımsal yayım çalışmalarına katılımı açısından önemli olduğu söylenebilir. Ancak tüm bunlar tarım danışmanının kişisel ve mesleki niteliği ile bağlantılıdır.

3. KAVRAM SORUNU

Küreselleşme ile başlayan kamu tarımsal yayım hizmetlerinin özelleştirilmesi tartışmaları sürecinde Türkiye'de “Danışman” ve “Danışmanlık şirketi” kavramları da kullanılmaya başlanmıştır (Aktaş, 2005). Bilim, özel sektör ve bakanlık çevreleri ayrı yaklaşım ve anlayışları sonucu farklı kavramları yeğlemektedir. Örneğin bu proje, “Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi”, “1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi”, “1000 Köye 1000 Tarım Gönüllüsü Projesi”, “Tarım Danışmanları Projesi”, “Tarım Gönüllüleri Projesi”, gibi ayrı kavramlarla kullanılmaktadır ve bir kavram sorunu olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumda projede görev alanlar, danışman mı? Gönüllü mü? Tarımcı mı? Bu durum bilim çevresi içinde karmaşıkken, üretici ise, mühendis kavramını kullanmaktadır. Bu araştırmada ise, “tarım danışmanı” kavramı yeğlenmiştir.

Danışman, danışmak eyleminden türetilmiş bir Türkçe sözcüktür ve Türkçe sözlükte, “Düşüncesinden, bilgisinden yararlanılmak üzere görevlendirilmiş kimse” (Demiray, 1990) olarak açıklanmıştır. Bu tanımla danışmanın uzmanlaşmış kişi olduğu çıkarımına ulaşılabılır.

Türkçe'de “-man” eki ile türetilmiş birçok

kelime bulunmaktadır. Kocaman, sayman, uzman, yazman, öğretmen, gibi örnekler çoğaltılabilir. Aktaş (2002), Tarımsal Yayım Bilim Dalı'nda bir kavram birliği oluşması açısından Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi'nde yayım görevinde çalışanlar için "yayman" sözcüğünü önermektedir. Aynı biçimde danışman sözcüğü de bu projede çalışanlar için daha uygun görünmektedir. "Gönüllü" kavramı ise, "kendi isteği ile bir işi yapmayı üstlenen kişi" olarak yine anılan sözlükte tanımlanmaktadır. Ancak bu kavramla, sanki ücretsiz gönüllü yapılan bir iş algılanabilmektedir. Benzer biçimde "tarımcı" kavramı da kulağa hoş gelmemekte, yürütülen çalışmanın işlevini perdelemektedir.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini Şanlıurfa İli'nde görev alan tüm tarım danışmanlarıyla, danışmanların hizmet verdiği dört köyde tarımsal üreticiler ile yapılan anketler oluşturmuştur. Proje Uygulama Esasları'ndan, gazetelerden, dergilerden ve bu konudaki benzer makaleler ve diğer yayınlardan yararlanılmıştır.

Şanlıurfa İli'nde toplam 11 ilçe bulunmaktadır. Projenin ilk başladığı 2004 tarihinde ilde toplam 15 tarım danışmanı görev yapmaktaydı. Ancak 04-01-2007 tarihinde bakanlığın aldığı kararla Türkiye genelinde 1021 olan tarım danışmanı sayısı 2500'e çıkartılmıştır ve tüm danışmanlar sözleşmeli memur (4-B kadrosuna) yapıp konumları değiştirilmiştir. Buna göre, danışmanlar yeniden ilçelere dağıtılmış ve bu dağıtım, eski olan danışmanların isteğine göre gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa'da göreve başlayan 74 yeni danışman ise, eski danışmanlar yeni yerlerine yerleştirildikten sonra TİM'in belirlediği köylere verilmiştir. Böylece Şanlıurfa'da görev alan tarım danışmanı sayısı da 15'den 89'a yükseltilmiştir. Ancak çalışmanın verimliliği açısından ve danışmanların verimliliğini ölçmede daha yararlı olacağı için proje ilk başladığında görev alan, bugüne değin çalışan tarım danışmanlarıyla ve bunların çalıştığı 4 köydeki toplam 58 üretici seçilip ve onlarla anket çalışması yapılmıştır. Araştırma alanının seçiminde, sulu ve kuru tarım yapma koşulları, üreticilerin etnik kökeni, kente uzaklık ve yakınlık, büyük ve küçük toprak sahiplerinin bulunma durumu, danışmanın cinsiyeti

gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bulguları, "Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli"nde olduğu gibi "Tarım Danışmanı Dizgesi" ve "Üretici Dizgesi" olarak iki dizgede sınıflandırılmıştır.

5.1. Tarım Danışmanı'na Yönelik Araştırma Bulguları

Bu bölümde, danışmanların kişisel ve mesleki özellikleri, hizmet içi eğitimi, çalışma koşulları yayım etkinliği açısından incelenmiştir.

5.1.1. Danışmanların kişisel ve mesleki özellikleri

Çizelge 1'de tarım danışmanlarının kişisel ve mesleki özellikleri görülmektedir. Bu çizelgeye göre, danışmanların % 14.29'u bayan, % 85.71'i ise erkektir. GAP Bölgesi'nde Ceylan ve diğ. (2005) tarafından yapılan bir çalışmada ise, benzer bir sonuç bulunmuştur. Ancak Gökçe'nin (2004) 1021 danışmanla yaptığı araştırmada bayan danışmanın oranı görece daha yüksektir.

Görüldüğü gibi, TKB cinsiyet dengeli bir yaklaşım uygulamasına da, bayan danışmanların köylerde görevlendirilmesi tarımsal yayım açısından bir ilktir.

Kuşkusuz, bölgenin aşiret yapısı göz önüne alındığında, Öcal Kara (2005) çalışmasında vurguladığı gibi, kadınların bu çalışmalardan yararlanabilmesi için kaçınılmaz biçimde bayan tarım danışmanına gereksinim vardır.

Danışmanların ağırlıklı olarak 30-35 yaş (% 71.43) aralığındadır. Bu durumda genç ve dinamik olduklarından çalışmalarında daha fazla verimli olmaları beklenebilir. Büyük çoğunluğu, Tarla ve Bahçe Bitkileri Bölümü mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. İlin tarımsal ürün desenini en fazla tarla ürünleri oluşturmaktadır. Tarım Ekonomisi mezunlarının bulunmaması da dikkat çekicidir.

Yaklaşık % 50'sinin bir yıldan fazla % 21.43'ünün ise, bir yıldan az deneyimi olduğu, % 28.57'sinin hiç olmadığı saptanmıştır. Danışmanlar seçilirken bu deneyim göz önünde bulundurulmamış, yalnızca danışmanın üretim tekniği bilgisi sözlü

Çizelge 1: Danışmanların Kişisel ve Mesleki Özellikleri

Bireysel özellik	Seçenek	Sayı	%	Bireysel özellik	Seçenek	Sayı	%
Cinsiyeti	Kadın	2	14.29	Yaşı	26-30	3	21.43
	Erkek	12	85.71		30-+	11	78.57
Mezun olduğu bölüm	Tarla bitkileri	5	35.71	Meslek deneyimleri	0-6 ay	1	7.14
	Bahçe bitkileri	3	21.43		6-12ay	2	14.29
	Toprak	2	14.29		1-2 yıl	1	7.14
	Diğer bölümler	2	14.29		2 ve üzeri	6	42.86
	Veteriner	1	7.14		Deneyim yok	4	28.57
	Yanıtsız	1	7.14				
Toplam		14	100.00	Toplam		14	100.00

olarak ölçülmüştür. Bu da uygulamada kimi sorunlara kaynak olmuştur.

5.1.2. Danışmanların hizmet içi eğitimi

Danışmanların neredeyse tamamı düzenli bir HİE aldığını belirtse de, bunun ne sıklıkla yapıldığını sordüğümüzda % 57.14'ü ayda bir olduğunu, % 35'ide 5-6 ayda bir olduğunu vurgulamışlardır.

Buradan şu çıkarıma ulaşılabilir: Danışmanların ayda bir HİE'den geçiyoruz yanıtını vermelerinin nedeni, her ay Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi'nde toplanmalarıdır. Bu toplantı bir günlük olup, HİE'ye yönelik değildir. 5-6 ayda bir yapılan ise bölgesel ya da Türkiye genelinde olup, üniversite öğretim üyelerinin ve TKB'ye bağlı uzmanların verdiği bir eğitim programıdır. Ancak bu HİE çalışmalarına Şanlıurfa İli'nden yalnızca 5 danışman katılmıştır.

Danışmanlara eğitim gereksinimlerinin olup olmadığına yönelik soru sorulduğunda ise önemli bir konu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu da aldıkları HİE'nin tarım teknikleri ve tarımsal yayım açısından yararlı ve sorun çözümüne yönelik olmadığı ve yetersiz olduğu sonucunu doğurmaktadır. Çünkü yapılan anket çalışmasında, danışmanların yaklaşık %80'ninin tarımsal üretim tekniği ve tarımsal yayım çalışması ile ilgili eğitime gereksinimi olduğu saptanmıştır. Çünkü lisans döneminde aldıkları iki kredilik Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersinden sonra pratik açıdan bir şey öğrenmedikleri söylenebilir.

Danışmanların %14.29'u lisansta "Tarımsal Yayım ve Haberleşme" dersi almamışlardır. Bunlar Zootehni ve Veterinerlik mezunu danışmanlardır. Danışmanların %57.14'ü bu dersin yararı olduğunu savunurken, %28.57'si ise yararının olmadığı görüşündedir. Çünkü bilindiği gibi Türkiye'de *Tarımsal Yayım ve Haberleşme Bilimdali*'na gereken önem verilmemekte, derslere uygulama saati konmamaktadır. Bu nedenle dersler, uygulamadan uzak, teorik olarak işlenmektedir. Yalnızca Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları uygulama olanağı bulabilmektedirler. Bu da yine sınırlıdır. Ancak Tarım Ekonomisi mezunu danışman da bulunmamaktadır. %78.57'si Tarımsal Yayım'ın ilkeleri ve yöntemleri konusunda HİE almıştır. Ancak danışmanlar da bu eğitimlerin de kendilerini geliştirmeleri açısından yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

Uygulamada varolan sorun çözümüne ve insan ögesini geliştirmeye yönelik HİE, tarım danışmanları için en önemli konulardan birisidir. Çünkü değişim kaçınılmazdır ve dünyada her şeyin zamanla değiştiği gibi tarım da değişmektedir. Bu nedenle "Ben her şeyi biliyorum, eğitim gereksinim yok" düşüncesinde olan bir danışmanın çalışmalarında uzun vadede başarılı olabileceği söylenemeyebilir.

5.1.3. Çalışma koşulları

Danışmanların tamamı köyde oturmaktadır. Ancak merkez köylerde görev yapan danışmanlar

üretimin yoğun olduğu dönemlerde köyde kaldıklarını, diğer zamanda merkezdeki evlerinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Ne ev, ne materyal, ne de binek araç tam olarak sağlanmamış, dahası kimi danışmanlar bu üç sorunu birlikte yaşamışlardır. Ayrıca danışmaların görev yerleri de mezuniyet bölümlerine göre seçilememiştir.ⁱⁱ

Projenin ilk üç yıldaki hedeflerinden biri de, danışmanın büyük üreticiler ve muhtar ya da belde belediye başkanı tarafından desteklenmeleri ve danışmanlara bu kişilerin yardımcı olmasıdır. Ancak bu, çok az gerçekleşmiştir.

Danışmanların çoğu, zaman yetersizliği nedeniyle yalnızca kendisine danışanlarla çalışma yapabilmektedir. Özellikle üretimin yoğun olduğu ve hem sulu, hem de kuru tarımın birlikte yapıldığı bölgelerde danışmanlar, düzenli olarak bütün üreticileri ziyaret edememektedirler. Danışmanları çevre köylerden de üreticilerin gelip alması ve kendi tarlasına götürmesi de danışman için zaman kaybına neden olmakta ve bu durum da düzenli üretici ziyareti yapmasını olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca danışman dizgesel bir eylem planı yapmamaktadır. Bu da HİE eksikliğinin bir sonucudur.

5.2. Tarımsal Üreticilere Yönelik Araştırma Bulguları

Tarımsal üreticilere ilişkin araştırma bulgular ise, üreticilerin özellikleri, danışmanın çalışmalarını değerlendirme, bilgi kaynakları, danışmanın ücretine katılım olmak üzere dört alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

5.2.1. Üretici özellikleri

Deneklerin %77.59'unun ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) mezunu, %15.52'sini ise, lise ve üzeri eğitim alanlar oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi deneklerin 2/3'den fazlası ilköğretim düzeyinde düşük öğretim özelliğine sahiptir. Büyük çoğunluğu kendi arazisini işlemektedir (%75.86). Sulu tarım, kuru tarıma göre daha fazla yapılmaktadır (%63.79). Deneklerin %37.93'ü 50 dekar'dan az, %43.10'u 51-200 dekar arasında, %15.52'si 201-500 dekar arasında, %3.45'i ise 500 dekar'dan fazla toprağa sahiptir.

5.2.2. Danışmanın çalışmalarını değerlendirme

Çizelgede üreticilerin danışmanın önerilerini uygulama durumu, üreticilerin danışma sıklığı ile karşılaştırmalı biçimde verilmiştir. Danışmanla her gün görüşenlerin neredeyse tamamı, haftada 1-2 kez görüşenlerin tamamı önerilerini uygulamaktadır. Görüşme sıklığı azaldıkça, önerilerini uygulamada da azalma görülmektedir. Anket çalışması yapılan deneklerin tamamına baktığımızda ise, üreticilerin % 70.69'u danışmanın önerilerini uyguladıklarını, % 6.90'ı ise kısmen uyguladığını belirtmiştir.

Üreticilerin danışmanla görüşme sıklığı incelendiğinde %13.80'nin her gün, %36.21'inin

Çizelge 2: Üreticilerin danışmanın önerilerini uygulama durumu

Yanıtlar	Her gün		Haftada 1-2 kez		Ayda 1-2 kez		Yılda 3-4 kez		Danışmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	7	87.50	21	100.0	12	80.00	1	14.29	0	0.00	41	70.69
Hayır	0	0.00	0	0.00	1	6.67	5	71.43	7	100.0	13	22.41
Kısmen	1	12.50	0	0.00	2	13.33	1	14.29	0	0.00	4	6.90
Toplam	8	100.0	21	100.0	15	100.0	7	100.0	7	100.0	58	100.00

haftada 1-2 kez, %25.87'sinin ayda 1-2 kez, %12.10'unun yılda 3-4 kez, %12.10'unun ise hiç görüşmediği saptanmıştır. Erzurum İli'nde yürütülen bir araştırmada Atsan ve Şoraklı (2006) danışmanla görüşme sıklığı daha yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda danışmanların Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi'ndeki yaymanlara göre, üreticilerle daha sık görüştüğü çıkarımına varabiliriz.

Üreticilere göre en büyük sorun, zararlılarla savaşımdır. Danışmandan yardım istedikleri diğer konular ise ekim döneminde kullanılacak tohum ve gübre çeşit ve miktarları ve sulama teknikleridir.

Ayrıca danışman, üretim deseninde olumlu değişim ve toprakların verimli kullanılmasında başka bir ürünü ya da ikinci bir ürünü önererek katkıda bulunmaktadır. Araştırma, danışman önerilerini uygulayan deneklerin %67.65 oranında olduğunu göstermiştir.

Burada iki sonuç çıkarılabilir: Birincisi, danışmanın üreticilerin birçoğunun güvenini kazanmış olması, ikincisi ise yeni bir ürünü önerdiğinde üreticinin hemen uygulayabilmesidir.

5.2.3. Bilgi kaynakları

Çizelge 3'de üreticilerin tarım danışmanından önceki bilgi kaynakları incelendiğinde, %32.76'sı bir sorunla karşılaştığında bu sorunu yeri geldiğinde TİM'e, tarımsal ilaç satıcılarına, komşularına ve köyün ileri gelenlerine sorduklarını genelde herkesten bilgi almaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin %22.41'i tarımsal ilaç satıcılarından, %20.68'i Tarım İl ve İlçe Müdürlüğü'nden, %17.24'ü ise köyün ileri gelenlerinden ve komşularından bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Aktaş (2000) tarafından da benzer sonuçlar bulunmuştur. Anket çalışması dışında yapılan görüşmelerde de üreticiler, doğruyu bulmak için daha farklı bilgi kaynağına yönelerek ve bilgileri karşılaştırarak sorun çözüme yoluna gittiklerini belirtmişlerdir. Bu da danışmanın etkili olmasına bir örnek olarak görülebilir.

Çizelge 3: Üreticilerin tarım danışmanından önceki bilgi kaynakları

Yanıtlar	Sayı	%
Tarımsal ilaç satıcıları	13	22.41
Komşular, köyün ileri gelenlerinden	10	17.24
Kimseden bilgi almıyorum	4	6.90
Tarım İl/İlçe Md.	12	20.68
TİM, TİS ve komşular ve köyün ileri gelenleri	19	32.76
Toplam	58	100.00

Üreticilerin %50.00'si tarım danışmanının köylerinde görev yapmasına karşın önceki bilgi kaynaklarından bilgi almayı sürdürdüklerini, ancak 43.30'u danışmandan başka bilgi kaynağı aramadıklarını ve danışmanın önerilerini uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu da bir değişimin varlığını göstermektedir.

5.2.4. Danışmanın ücretine katılım

Üretici danışmana ücret ödemeye sıcak bakmamaktadır. Çünkü her şeyi devletten beklemeye alıştıkları da bu noktada ileri sürülebilirⁱⁱⁱ.

Devlet danışmana verilen ücreti bıraksa, üreticiler birleşip vermeye razı olur musunuz? sorusuna deneklerin % 51.72'si ücret ödemek istememektedir. % 36.21'i ise, ücret ödeyebileceğini belirtmiştir. Bu çizelgede vurgulanması gereken en önemli nokta, toprağı 50 dekar'dan az olan üreticilerin % 27.27'sinin, 51-200 da arasında toprağı olanların ise % 40'ının ücret ödemeye razı olmasıdır. Bu durumda işletme büyüklüğü ile danışmana ücret ödeme arasında bir bağlantı kurmak zordur. Çünkü üreticinin danışmandan beklentisi, arazi büyüklüğüne göre değişmektedir. Üretici, öncelikle veriminde ve dolaylı olarak gelirinde bir artış olup olmadığı ile ilgilenmektedir.

Bu ücreti vermek istemeyen üreticiler ise, "gelirim ancak bana yeter" biçiminde maddi sorunlarını dile getirmişlerdir. Bir diğer neden ise, tüm üreticilerin ücret ödeme noktasında ortak davranışta bulunmasının zor olacağını düşünceleridir. Ayrıca üreticiler, kentten bir

Çizelge 4: Danışmana verilen ücreti ödemeye razı olma durumu

Yanıtlar	50 da az		51-200 da		201-500 da		501-1000 da		1000 da ve üzeri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	6	27.27	10	40.00	4	44.44	1	100.00	0	0.00	21	36.21
Hayır	12	54.55	12	48.00	5	55.56	0	0.00	1	100.00	30	51.72
Danışmıyor	4	18.18	3	12.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	12.07
Toplam	22	100.00	25	100.00	9	100.00	1	100.00	1	100.00	58	100.00

mühendisi getirmenin daha pahalıya mal olacağını düşünmekteyse de danışmanın ücretini ödemeye yanaşmamaktadır ve bu hizmetin bedelini devletten beklemektedir^{iv}. Çünkü danışmanlık projesi, üreticilere sorulmadan dönemin hükümetince oluşturulan bir uygulamadır. Durum çözümleme aşamasında üreticinin danışmanın ücretine katılımı konusunda ödemeye razı olma durumu önemsenmediğinden araştırılmamıştır. Özce, üreticiler bunu hükümetin bir etkinliği olarak gördüğünden danışmanın ücretinin hükümet tarafından üstlenilmesi gerektiğini düşünmektedir. Veriminde ve gelirinde bir artış olması ile ücret ödeme arasında bir bağlantı yoktur. Üreticilere sorulup yazılı duruma getirilseydi, ücret ödeme konusu daha sağlıklı gerçekleştirilirdi.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle araştırmada saptanan sonuçlar verilmiş, daha sonra ise, yine bu sonuçlarla bağlantılı olarak sorun çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Sonuçlar, KÖY-MER Projesi'ne ve finansmana, tarım danışmanlarına, yayım çalışmalarına, ve tarımsal üreticilere ilişkin olmak üzere 3 başlık altında ele alınmıştır.

6.1.1.KÖY-MER Projesi'ne ve finansmana ilişkin sonuçlar

KÖY-MER Projesi'nde gelinen duruma bakıldığında öncelikle başlangıçtaki ereklerden biri, üreticilere özel danışmanlık düşüncesinin yerleştirilmesiydi. Ancak proje sil baştan değiştirilerek, danışmanlar sözleşmeli kadrolara atanarak bu uygulamaya son verilmesi politik amaçların da bulunduğu işaret etmektedir. Burada vurgulanması gereken özellik şudur: Gerek özel danışmanlık sistemine yavaş yavaş geçmek, gerek kamu, sivil toplum örgütleri ve üreticilerin ortak katkılarıyla bu hizmetin gerçekleşmesi ya da tamamen kamu kuruluşları tarafından yürütülmesi değildir. Daha da önemlisi, üreticinin gerçek anlamda bu projenin kendisine olan yararını görüp görmemesidir.

Proje hazırlanırken dizgesel bir durum çözümlemesinin yapılmadığı bir gerçektir. Proje çok hızlı bir biçimde hazırlanmıştır. Durum çözümleme aşamasında üreticilerin davranış özelliklerine yer verilmediğinden üreticilerin böyle bir modele hazır olup olmadıkları ya da isteyip istememe durumları belirlenmemiştir. Projenin hazırlanmasında da üretici katılımı da yoktur. Çünkü proje, üretici ve danışman katılımını öngörmemektedir.

Projede yer alan en önemli özellik, görev alacak tarım danışmanlarının öncelikle yöre insanından seçilecek olmasıdır. Bu durum, araştırmanın kuramsal temelinde değinildiği gibi, üretici ve örgüt dizgesinin

özdeş ekinsel ortamı paylaşmasının gerekliliğini doğrulamaktadır. Danışmanlar ve üreticiler, köyde bulunmayı tarımsal yayım çalışmaları açısından olumlu görmektedir.

Proje başlangıcında TKB, danışmanların çalışacağı köylerin alt yapı sorunu ile ilgilenmemiştir. Danışmanlar köylere gittiklerinde birçoğu kalacak yer ve çalışma odası sorunu ile karşılaşmışlardır. Danışmanlar köylerde TİM'e bağlı bazı binaları kendi olanaklarıyla onarmış ve bu binalara yerleşmişlerdir. Proje başladığında medyada büyük yankılar uyandırmış olsa da, danışmanlar köylerde kendi hallerine bırakılmışlardır. Ancak, şimdiki durum danışmanlar için daha olumludur. TKB kadrosuna atanmanın kendilerini rahatlattığını, çalışmalarının daha verimli olacağını, gelecek kaygısını ortadan kaldırdığını belirtmişlerdir.

6.1.2.Tarım danışmanlarına ve yayım çalışmalarına ilişkin sonuçlar

Projede kurumlar arası eşgüdüm sorunları bulunmaktadır. Danışmanlar en büyük desteği, Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri'nden almaktadır (%71.43). Ayrıca TİM, üniversite ile ortak çalışma yürütmemektedir. Yalnızca, danışmanların göreve başladıkları dönemde eğitim çalışmalarına üniversite öğretim üyeleri katılmıştır. Ancak bu eğitim yalnızca bir günlük olmuştur. Özellikle Tarımsal Yayım ve İletişim konusunda uzman kişilerle herhangi bir eşgüdüm bulunmamaktadır.

Danışmanlar, üretimin durgun olduğu dönemlerde de köyde üretim süreciyle ilgili toplantılar yaptıklarını söylemişlerdir. Ancak en büyük sıkıntılarında biri de, toplantılara üreticilerin ilgi göstermemesi ve danışmanların üreticileri evlerden rica ile çağırmasıdır. Bu bağlamda iki çıkarıma ulaşabiliriz: Birincisi, danışman üreticinin sorun ve gereksinmesine yönelik toplantıyı üreticilerle birlikte planlamamaktadır. Üreticilerde böyle bir gereksinme oluşturacak ortam yaratmamaktadır. Kuşkusuz danışmanın bu konuda bilgi ve deneyim boşluğu vardır. İkincisi, üretici, yalnızca gereksinimi olduğu zaman danışmana başvurmakta, danışmanın üreticileri bilgilendirici çalışmalarına (kurs, eğitim toplantıları vb.) pek ilgi göstermemektedir.

Danışmanların yaklaşık % 85'i köyde yaşamalarının kendileri için bir sorun olmadığını vurgulamışlardır. Danışmanlar köyde üreticilerle iç içe yaşamak, mesleklerini kendi görev alanındaki köylerde sürdürmek istemekte, yalnızca koşulların iyileştirilmesi kendileri için yeterli olabilmektedir. Çünkü projenin ilk aşamasında, yalnızca danışmanın gönüllü olması üzerinde çok durulmuştur.

Danışmanlar için sosyal etkinliklerinin olmaması da bir sorundur. Bu sorunlarını hafta sonları il ve ilçe merkezlerine gelerek çözdüklerini vurgulamışlardır.

Şanlıurfa koşullarında görev yapan danışmanlar, gelişmiş illerdeki danışmanlara göre kimi konularda

zorlandığı söylenebilir. Çünkü bu bölgede büyük toprak sahiplerinin, kira ve ortaklığın fazla olması, aşiret yapısı, az toprağı olan üreticilerin, büyük toprak sahiplerine göre yeniliklere başlangıçta fazla tedirgin bakması danışmanın zorlanma nedenleri arasındadır.

Diğer önemli bir konu da, kırsal alanda kadınların yayım çalışmasına katılımıdır. Bu konu, giderek önem kazanmaya başlasa da, henüz yeterli biçimde yapılmamaktadır. Danışmanların sürekli köy ortamında bulunması, kadınların bu gereksinimlerini karşılayabilmeleri için önemli bir fırsattır. Ancak danışmanlar için bu konuda planlanmış bir HİE bulunmamaktadır. Bölgenin aşiret yapısı gereği bu çalışmalarını yalnızca bayan danışmanlar yürütmektedir^v. Ancak bunlar nicel olarak da yetersizdir.

Aldıkları HİE, Tarımsal Yayım ilkeleri ve yöntemlerine yönelik değildir. Oysa ki, dizgesel bir tarımsal yayım eğitimi almamış bir danışman, Tarımsal Yayım'ın temel felsefesi olan "kendi kendine yardımcı" gerçekleştirilemeyebilir. Bunu gerçekleştirilemeyen danışman çalıştığı bölgede yalnızca üreticilerin sorununu çözmeye yönelik çalışacaktır. Bu durumda o bölgede çalışan danışmanı bir doktor, üreticiyi de bir hasta yerine koyabiliriz. Böylece hasta kendini hastalıklardan koruma yollarını bilmeyecek yalnızca hastalandığında doktora gitme ihtiyacı duyacak ve böylece bilinçsiz bir hasta topluluğu oluşacaktır. Oysa ki kişi kendini hastalıklardan nasıl koruyacağını iyi bilirse, bu durumda "kendi kendine yardımcı" öğrenmiş olacaktır. Böylelikle hastalığa karşı, bilinçli bir toplum oluşacaktır.

6.1.3. Tarımsal üreticilere ilişkin sonuçlar

Deneklerin % 65.52'si verimlerinde artış olduğunu, % 22.41 ise artış olmadığını dile getirmiştir.

Danışmanın çalışmalarından memnun olan üreticiler, danışmanın önerileri ile dekara verimde ortalama % 20-25 oranında bir artış meydana geldiğini, ayrıca ürün kalitesinin arttığını, bilinçsiz ilaçlamanın ve gübrelemenin önüne geçmesinden dolayı girdi maliyetinin düştüğünü açıklamışlardır. Buradan da, danışmanın çalışmalarından memnun oldukları çıkarımına varılabilir.

Verim artışına karşın, üreticiler danışmana ücret ödemek istememektedir. Çünkü daha önce de değinildiği gibi, bu hizmeti devletten beklemektedir. Şimdiye kadar bu hizmetlerin üreticiye karşılıksız sunulması, onu hazıra alıştırmıştır. Kısa vadede bu düşüncüyü değiştirmek, oldukça zor görünmektedir.

Ayrıca tarım danışmanları, görev aldıkları köylerde üreticilerin katılımını sağlayarak AB destekli projeler de yapmışlardır^{vi}.

Danışmanlardan kimileri üreticilere örgütlenme ortamı yaratmaktadır. Üreticiler, genelde kalkınma kooperatifleri kurmaya özendirilmektedir. Bu da örnek oluşturması açısından önemli bir girişim olarak görülebilir.

6.2. Öneriler

Öneriler; projenin ilke ve amaçları, projenin uygulanması ve altyapı, katılımcılık, eşgüdüm, HİE ve örgütlenme olarak altı başlık ele alınmıştır.

6.2.1. Projenin ilke ve amaçları

Proje başladığında temel amacı, "köye, köylüye ve üreticiye hizmet köyde olmalıdır" biçimindedir. Bunun için, danışmanların bir çözüm merkezi olmaktan çıkıp üreticilerin ufkunu genişletmeleri gerekmektedir. Danışmanların amacı, üreticinin sorununu çözmek değil de, tersine çözüm yollarını göstererek anlaksal yardım olmalıdır.

Projede yer alan en önemli ilke, "görev alacak

Çizelge 5: Danışmanın başarılı olabilmesi için gerekli koşullar

Koşullar	Açıklama	Öneri
Dil sorunu	Tarım danışmanı ile üreticinin özdeş yöre insanı olmasıdır.	Arapça konuşulan köye, Arapça bilmeyen, Kürtçe konuşulan köye, Kürtçe bilmeyen danışman atandığında dil, kültür vb. konularda çatışmalar yaşanabilir. Bu duruma özen gösterilebilir.
Cinsiyet	Aşiret yapısı, bayan danışmanı yadrigamaktadır.	Üreticiler, kimi köylerde erkek danışman varken, kendi köylerinde bayanın olmasından rahatsızlık duyabilmektedirler. Bayanların bulunduğu köyler desteklenmeli, erkek ve bayan danışmanlar işbirliği içinde, cinsiyet dengeli çalışmalar yürütmelidir.
Ürün deseni ve danışmanın mesleği	Danışmanın atandığı köyün iyi seçilmemesi de başarı için olumsuz bir durumdur.	Örneğin, hayvancılığın yoğun olduğu bir yere Zootechnik ya da Veteriner Hekim yerine başka bir bölüm mezunu danışman getirildiğinde sorunlar yaşanabilecektir. Yayım örgütü tarafından iyi bir durum çözümlemesi yapılarak soruna yönelik danışman ataması yapılabilir.
İletişim yeteneği	Bu, hem doğuştan gelen, hem de sonra kazanılan yetenektir.	İletişim yeteneği zayıf bir danışmanın başarılı olması beklenemez. Bu durumda da üretici ve danışman arasında soğuk bir ilişki olabilecektir. Ancak bunu sonradan aldığı eğitimlerle kazanabilir.
HİE	Sürekli eğitim kaçınılmazdır.	Dizgesel ve güncel sorun çözümüne yönelik olarak hazırlanmış HİE ile danışmanın bölgesinde daha başarılı olması sağlanabilir.
Katılımcılık	Üretici katılımı	Danışman, çalışmaların planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde üretici katılımını da sağlamalıdır. Aynı zamanda TKB projelerinin planlanması sürecinde de danışmanın katılımı sağlanmalıdır.
Güdüleme	Olanakların iyileştirilmesi	Ücretlerinin doyurucu olması, kalacak yer, çalışma odası ve diğer araç-gereçlerin sağlanması danışmanı görece güdüleyebilir.

tarım danışmanlarının öncelikle yöre insanından seçilecek olmasıdır” ilkesidir. Bu durum, kuramsal temelde değinildiği gibi, üretici dizgesi ve örgüt dizgesinin aynı ekinel ortamı paylaşmasının gerekliliğini doğrulamaktadır. Böylelikle iki dizge arasında iletişim ve etkileşim artacak, bir örtüşme durumu ortaya çıkabilecektir. Ancak bu örtüşmenin sağlanabilmesi için kimi koşullar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu koşullar çizelge 5' de görülmektedir.

6.2.2. Projenin uygulanması ve altyapı

Yeni danışmanların alımında altyapı sorunuyla karşılaşmaması için öncelikle köylerdeki altyapı, ulaşım ve iletişim araçları sorununun giderilmesi gerekmektedir.

Danışmanın diğer köylere ulaşım sorununu çözmek için, TKB tarafından bir araç verilmesi önerilebilir. Bu araç düşük maliyetli bir otomobil ya da motosiklet olabilir. Kamu kurumlarında gereksinim fazlası ya da değiştirilmesi gereken araçlar da bu proje için kullanılabilir. Yakıt ücreti de danışman ve köylü olanaklarıyla sağlanabilir.

Yeni danışmaların belirlenmesinde KPSS sınavı önemli rol oynamaktadır. Bu sınavda danışmanların genel kültür ve genel yetenek bilgisi ölçülmektedir. Bu sınavla birlikte danışmanların sözlü ve uygulamalı bir sınavdan geçmeleri önerilebilir. Danışmanların alımından hemen sonra ise en az 3 aylık^{vii} kesintisiz HİE verilmeli ve danışmanlar tarımsal yayım ve tarımsal üretimle ilgili bilgilere sahip olduktan sonra köylere göreve yollanmalıdır. Daha sonra ise, ayda bir düzenli olarak gerekli eğitimler düzenlenebilir.

Bir diğer öneri ise, üreticilere örnek işletme seçeneklerini gösterme bakımından hemen her köye varolan hazine arazileri danışmanlara ücretsiz, geçici süre için verilmesidir. Buradan elde edecekleri gelir, çalışmaları için kaynak oluşturabilir.

6.2.3. Katılımcılık

Projenin başarısını ve ömrünü artırmak için danışman ve üreticilerin kararlara, planlamalara, değerlendirmelere ve dahası proje yönetimine daha etkin biçimde katılımın ortamı hazırlanmalıdır.

6.2.4. Eşgüdüm

Danışmanların çalışmaları için bir eşgüdüm modeli oluşturulmuştur. Aşağıdaki çizim 3'e göre, tarım danışmanının tarımsal konularda etkinlikler yürüten her bir birim ile bir köprü oluşturması önerilmiştir. Böylelikle üretici, tarımsal yayım çalışmalarından daha etkili bir biçimde yararlanabilecektir.

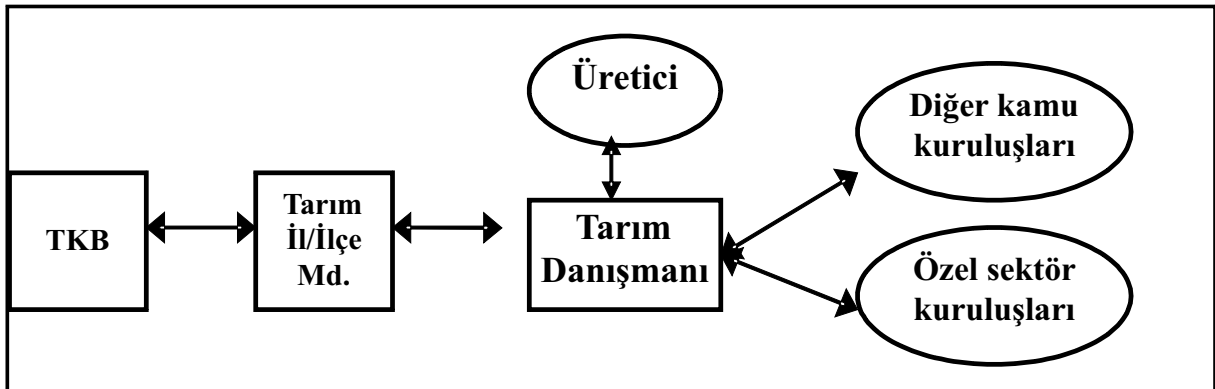
Bu önerinin gerçekleştirilmesi için de TKB'nin ve TİM'in önderliğinin olmasının gerekebileceği söylenebilir. Burada bir diğer önemli konu ise, danışmanın diğer kamu kuruluşları ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği içerisinde olmasıdır. Diğer kamu kuruluşlarına örnek olarak; araştırma kuruluşları, üniversiteler, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, muhtar, belediye başkanı verilebilir. Özel sektöre ise, tarıma girdi sağlayan şirketler, üretici örgütleri ve tarımsal meslek örgütleri verilebilir. Ayrıca danışman, bunların dışında aşiret ileri gelenleri de eşgüdüm sağlayabilir. Danışmanların bu kişilerle iyi ilişkiler içerisinde olması, köydeki diğer üreticilerle olan ilişkilerini etkileyecektir. Çünkü üretici, kendine bu kişileri örnek alabilmektedir.

6.2.5. HİE

Projenin başlangıcından günümüze değin olan süreçte en önemli eksikliğinin dizgesel bir HİE olduğu söylenebilir. Bu nedenle varolan sorun çözümüne yönelik eğitimlere önem verilmesi kaçınılmazdır. HİE'de amaç, danışmanlara üreticiyi kendi kendine yeterli duruma getirmek için ne tür çalışmalar yapmaları gerektiği konusunda eğitim olmalıdır. Gerek tarımsal üretim tekniği, gerek hayvan sağlığı konusunda HİE düzenlenmelidir. Daha da önemlisi, tarımsal yayım hem kuramsal, hem de uygulamalı biçimde dizgesel biçimde ele alınmalıdır. Ayrıca, katılımcı yayım, iletişim becerisi, yetişkin eğitimi, güdüleme, proje hazırlama ve yürütme vb. eğitimlerle danışman, üreticiye kendi kendine yardımcı olabileceği ortamı hazırlayabilmelidir.

6.2.6. Örgütlenme

Danışmanların nasıl ki çok verimli, etkili bir HİE almaları gerekli ise üreticilerin de örgütlenme

Çizim 3: Tarım danışmanlarının çalışma yöntemi için eşgüdüm önerisi

konusunda iyi bir eğitim almaları ve örgütlenme konusunda desteklenmeleri gereklidir. Örgütlenmenin yararları uygulamalarla üreticilere aktarılmalıdır.

Son söz olarak, tarımsal yayım çalışmalarını özelleştirme çabalarının yapıldığı şu günlerde Tarımsal Yayım Bilim Dalı'nın önemi henüz yeni fark edilmeye başlanmıştır. Özel danışmanlık eğitimlerinde bu bilim dalına özgü konulara da yer verilmesi oldukça önemlidir. Gerek kamu, gerekse serbest olarak yapılan danışmanlık sisteminin etkin ve etkili olabilmesi için tarımsal yayım bilim insanları ile işbirliği gereklidir. Bu uygulamadan kazanılan bilgi ve deneyimlerden ders çıkarılarak, tarımsal yayım çalışmasının özelleştirilmesinde yararlanılması kaçınılmaz bir durumdur.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Y., 1977. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ç.Ü.Z.F. Kültürteknik ve Ziraat Ekonomisi Bilim Dalı. Ders Notları No:4, Adana.
- Aktaş, Y., 2000. Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü Bitki Koruma Şubesinde Harran Ovası'nda Yürütülen Pamukta Entegre Örnekle Mücadele Çalışmasının Bir Değerlendirme Denemesi, Şanlıurfa, 73s.
- Aktaş, Y. 2002. Tarımsal Yayım Bilim Dalı'nda Kavram Sorunu. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 6 (3-4):1-15.
- Aktaş, Y. 2005. Tarımsal Yayım ve Haberleşme'ye Giriş. Dilara Yayınevi. Trabzon.
- Aktaş, Y. 2007. Harran Ovası'nda Sulamanın Doğurduğu Sosyokültürel ve Çevresel Değişimlerin Tarımsal Yayım Açısından Çözümlemesi. Harran Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri, Proje No: 491, Şanlıurfa.
- Albrecht, H. 1969. Innovationsprozesse in der Landwirtschaft. SSIP e.V. Saarbrücken, 362s.
- Anonim, 2004. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi, Hedefleri, Uygulama Aşamaları, TEDGEM, <http://www.tedgem.gov.tr/2004>
- Atsan, T., Şoraklı, A. 2006. Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Kapsamında Görev Yapan Tarım Danışmanlarının Etkinliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli Örneği. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya, s. 500-505.
- Ceylan, İ.C., Köksal, Ö. Ve Akın, A. 2005. GAP Bölgesi'nde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılansında Tarım Danışmanlarının Rolü. IV. GAP Kongresi, Şanlıurfa, s.490-497.
- Demiray, K. 1990. Temel Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi.
- Gökçe, O. 2004. 1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi. 16-18 Eylül 2004. s.609-615, Tokat.
- Kara, U. K. 2007. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa
- Öcal Kara., F. 2005. Şanlıurfa İli'nde Kadınların Tarımsal Yayım Hizmetlerinden Yararlanma Durumu ve Buna Etki Eden Etkenler Üzerine Bir Araştırma. Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 137s.

Öcal Kara., F., Aktaş, Y. 2007. Şanlıurfa İli'nde Kadınların Tarımsal Yayım Çalışmasından Yararlanmasına Etki Eden Olumsuz Etkenler. Tarım Ekonomisi Dergisi 13 (2): 71-83, İzmir.

TDK, 2005. Türk Dil Kurumu. www.tdk.gov.tr

TKB, 2005. Yayımcı Rehberi, Ankara

¹ Bkz. Aktaş, 2007 ve 2005. Tarımsal Yayım anlayışı bu kitaptan yazarın tümceleriyle alınmıştır. Sayfa sınırlaması nedeniyle bu anlayışa ve modele kısaca yer verilmiştir. Daha fazla bilgi için, bkz: Aktaş (2005), Kara, U.K. (2007).

ⁱⁱ Ya alt yapısı olmayan köylere gönderilmişler ya da tepelik olan ve yalnızca hayvancılığın yapıldığı bir köye tarla bitkileri mezununun yollanması zaten başlangıçtaki eksiklikleri çok iyi göstermiştir.

ⁱⁱⁱ Danışmanlar, ilk 3 yıl için çalıştıkları köy ya da beldelerde üreticilerden katkı payı almadıklarını dile getirmişlerdir. Proje koşullarından biri olması nedeni ile sözleşmelerinin iptal edilmemesi için bu katkı paylarını kendilerinin yatırdıklarını belirtmişlerdir. Bu projenin danışmanların çabaları sonucunda sürdürüldüğü söylenebilir. Çünkü hak ediş bedellerine katılım payı konusunda, beklenen durum gerçekleşmemiştir.

^{iv} Üreticilerle yapılan sözlü görüşmelerde de, üreticilere neden ücret ödemek istemedikleri sorulduğunda; "ben devletten zengin değilim, para veremem" gibi ifadelerle karşılaşılmıştır.

^v Bayan danışmanların yaptığı çalışmaların çoğunu, süt sığırcılığı, peynir yapımı, süt çocuklarının beslenmesi, gebelikte beslenme-emzirme, menopoz dönemi, halıcılık kursu, seracılık gibi konular oluşturmuştur. Erkek danışmanların kadınlara yönelik çalışmalarının çoğunluğunu ise seracılık, süt sığırcılığı gibi konular oluşturmuştur.

^{vi} Buna örnek olarak, Kısas Beldesi'nde yapılan Seracılık Projesi, Yanaloba Köyü'nde yapılan Koyunculuk Projesi gösterilebilir. Yaslıca Köyü'nde ise TKB tarafından desteklenen Halıcılık Kursu başlatılmıştır. Ayrıca, Kısas Beldesi'nde yine AB destekli Mandıra Projesi'nin onaylandığı ve kısa zamanda uygulamaya geçileceği belirlenmiştir.

^{vii} Bu eğitimin içereceği konular ve süreler için ayrıntılı bilgi tez çalışmasında bulunmaktadır.

Sorumlu Yazar:

Umut Kenan KARA

umutkenankara@hotmail.com

Geliş Tarihi: 19.03.2009

Kabul Tarihi: 15.04.2009